

ORTA ÇAĞ ve İSLAM Dünyasında Tıp Tarihi

AYŞEGÜL KAPTANOĞLU

ORTA ÇAĞ AVRUPA TIBBI

Yakındoğu ve Avrupa, ortaçağ boyunca, iki inancın temsil ettiği medeniyetlere sahipti. Bunlardan biri, Doğu'da bütün bilimlere destek olan, gelişmesini teşvik eden ve antik dönem eserlerini kaybolmaktan kurtaran İslam medeniyeti²⁵; diğeri ise Batı'da Hıristiyan medeniyetiydi.

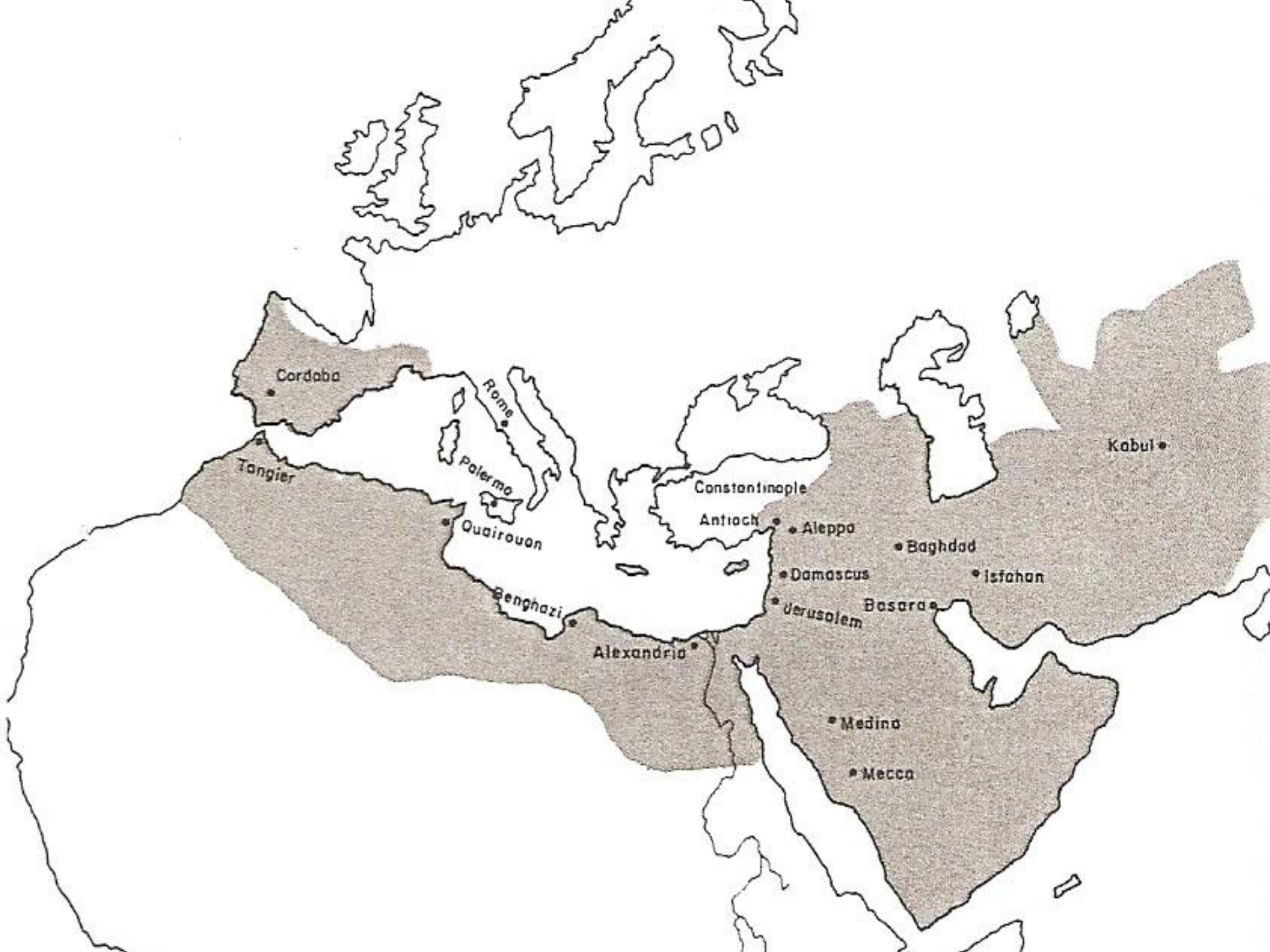
Ortaçağın karanlık döneminde, düşünce yerine inanç, eleştiri ve tartışma yerine körü körüne benimseme, bilgi yerine skolastik felsefe, bilim yerine din, bilimsel yapıt yerine Kutsal Kitap (İncil), ulus yerine Hıristiyan topluluğu, ülke yerine kilise, hükümdar yerine papa, bu dünya yerine öbür dünya önemliydi.

İnsanlığın daima utanç duyacağı bu kapkaranlık ağı "biraz kilise, biraz teoloji, biraz engizisyon, biraz da yanmış insan eti kokar" diye niteleyenler vardır.

Ortaçağ'da Kilise

Ortaçağ'da Kilise, Hristiyanlara şu inançları benimsetiyordu: Kilise kan dökülmesinden nefret eder, o nedenle anatomi uygulamalarına ve otopsi yapılmasına karşıdır. Ölülerin dirildiği gün gövde bütünlüğü olmalıdır. Otopsi yapılırsa, dirildikleri gün parçaları bir araya gelemez... Hastalık, Tanrının insanlara günahlarından dolayı verdiği bir cezadır, aşı yaptırmak cezayı etkisiz kılmaya çalışmak, Tanrıyı kızdırır; bu nedenle aşı yaptırmamak gerekir.

Cordoba

Tangier

Rome

Palermo

Quairouan

Benghazi

Alexandria

Constantinople

Antioch

Aleppo

Damascus

Jerusalem

Basara

Medina

Mecca

Baghdad

Isfahan

Kabul

Deride ve genellikle de boyunda görülen, lenf boğumlarının şişkinliğiyle kendini gösteren bir tüberküloz türü, yani bir tür deri veremidir.

Ortaçağda kralların gazabı olarak isimlendirilen sıracca (scrofilosis= Deride ve daha çok boyunda görülen, lenf düğümlerinin şişmesiyle seyreden tüberküloz türü) hastalığının kralların elini sürmesiyle geçeceğine inanıldığından, kral, yılın belli günlerinde, bir altın karşılığında elini hastaların başından çenesine ve bir kulağından diğerine gezdirmiş (haç işareti), bir taraftan da “kral sana dokundu, Tanrı seni iyileştirecektir” demiştir.

Fransa kralı Charle’ın 1662-82 yılları arasında 92 000 sıracalı hastaya elini sürdüğü rivayet edilmektedir.

Monte Cassino manastırı

Manastırda kitap çoğaltan rahip

Manastır bahçelerinde tıbbi bitki yetiştirilmiş, bu bitkiler aziz ve azizelere dua edilerek toplanmıştır. Kadın manastırlarından birinin rahibesi olan Bingenli Hildegarde, *hatmi, karahindiba, kediotu, kekik, öksürükotu, pelinotu, haşhaş* gibi tıbbi bitkilerden bahseden halk tıbbına ait kitabını manastırda yazmıştır. Bitkilerin şifasına inanmak bazı din adamlarınca Tanrı'ya güvensizliğin belirtisi olarak görülmüştür. Tatia şöyle demiştir: *“İlahi kudret yerine, neden köpekler gibi otlar, geyikler gibi yılan, domuzlar gibi istakoz, aslanlar gibi maymunla tedavi olmayı tercih ediyorsun? Bunlar, budala ve zayıfları kandırarak, insanı Tanrı'dan yüz çevirtmek isteyen şeytanlarla, kötü ruhların ortaya attıkları yollardır.”*

Kilise, manastırlarda ilkel şartlarda hastalara yardımcı olmaya çalışan rahiplere, duayla geçirilmesi gereken zamanı hastalara ayırarak israf ettikleri gerekçesiyle iyi gözle bakmamıştır. Hatta, 1163'te Papa III. Alexander'in, kilise mensuplarına tıp tahsilini, Hıristiyanlara da Müslüman ve Yahudi hekimlere muayene olmayı yasaklaması birçok dini meclis tarafından onaylanmıştır. Buna rağmen, XVIII. yüzyılda taşra hekimleri ortaya çıkana kadar, rahip-hekimler gözden uzak yörelerde çalışmalarına devam etmiştir.

Skolastik Düşünce

: Ortaçağ'da Kilise'nin baskın olduğu bir dönemde Kilise'nin özgür düşünce ortamının önüne geçip tek doğrunun İncil'deki bilgilerin olduğunu savunan bir düşünce tarzıdır.

Ki artık İncil'e göre değil tamamen kendi çıkarları doğrultusunda din adamları hareket etmeye başlamış, Cennetten toprak satmak, insanların topraklarını almak için Engizisyon mahkemelerinde bir çok insan idam edilmiştir. Kilise böylelikle toplumun yeni icatlara, buluşlara engel olmuştur.

Örnek olarak Dünya'nın düz bir tepsi olduğunu, bunun tersini iddia edenleri idam etmeye çalıştığını söyleyebiliriz.

Orta Çağda Sağlık Hizmetleri ve Hekimlik Gerilemiştir.

Gerçek hekimler ise kilisenin onayıyla, İncil ile Galenus'un tıp anlayışını sentezleyerek mesleklerini yürütmüş; aksi takdirde sihirbazlıkla suçlanıp ağır cezalara çarptırılmışlardır. Kilise hekimlerin çoğuna dinsiz gözüyle bakmıştır. Bu sebeple toplumda, "*ubi sunt tres medici, ibi sunt duo athei*" (üç hekimin bulunduğu yerde iki ateist vardır) düşüncesi hâkim olmuştur. XIII. yüzyılda kilise, "*ecclesia abhored ad sanguine*" (kilise kandan nefret eder) gerekçesiyle rahiplere cerrahi operasyonları yasaklamıştır.

Hekimlerin zor şartlarda görev yapmaya çalıştığı bu dönemde, tıbbı ve hekimliği teşvik edenler de olmuştur. Mesela, Karl Stadt'ın "*hasta hekime gideceğine, Tanrı'ya yalvararak onun iradesini beklemelidir*" sözüne karşılık Martin Luther şöyle demiştir: "*Acıkınca yemek yemiyor musun? Nasıl et, su, Tanrı'nın bahşettiği birer nimetse, hekimlik de öyle bir nimettir. Ondan da istifade edebilirsin!*"

Roma İmparatorluğu zamanında en gelişmiş kurumlar olan hukuk ve tıp, ortaçağın başlarında devletin yıkılmasıyla ortadan kaldırılmıştır

Eskiçağa nazaran Ortaçağ tıp zihniyeti bu kurumun düşünceyi baskılayan ve seküler odakları tehdit olarak algılayan yapısı sebebiyle kazanımlarını kaybetme tehlikesiyle karşılaşırken, kilise tekeline girmekten de kurtulamamıştır.

Kilisenin baskıladığı ve arka bahçesi durumunu getirdiği tıp dünyası, XI. yüzyıla kadar tüm dogma ve batıl itikatlarla sarılmıştır.

Ancak bu tarihten sonra Antik çağın ve İslam medeniyetinin eserleri ve ilerlemeleri, azınlık - seküler kesimlerden oluşan hekimler topluluğunca kiliseden gizlide olsa üzerinde çalışılmaya başlanması, Avrupa tıbbı için yeni bir dönem oluşturmuştur.

Tıp Din Adamlarının Egemenlik Sahasına Girince Gelişme Durmuştur.

ASİLLER	ORTA ÇAĞ AVRUPASI'NDA SOSYAL SINIFLAR
	Orta Çağ Avrupası'nın en imtiyazlı sınıfı asillerdi. Bunların en üstünde senyör denilen derebeyleri bulunurdu. Senyörlerin en büyüğü kraldı. Derebeylerden sonra sırasıyla dükler, kontlar, baronlar, vikontlar ve şövalyeleri yer almıştır. Asiller her türlü hakka sahipti.
	Asillerden sonra en imtiyazlı sınıftır. Papa'ya bağlı olarak çalışırdı. Kilise topraklarında senyörler gibi yaşarlardı. Orta Çağ'da önemli miktarda toprak elde ederek zenginleşmişlerdir. Vergi ve askerlikten muaf tutulmuşlardır. Hem devlet hem de din işleriyle uğraşmışlardır.
	Kasaba ve şehirlerde oturup ticaret ve sanayi ile uğraşanlara burjuva denilirdi. Senyörlere belli miktarda para vererek onların himayesinde yaşarlardı.
	En kötü şartlar altında yaşayan sınıfı. Köylüler iki kısma ayrılmıştı. Serf adı verilen köylülerin hiçbir hakkı yoktu. Efendileri için tarlalarda çalışırlar ve kazançlarını onlara verirlerdi. Toprakla beraber alınıp satılırdı. Serbest köylüler, ekip biçtikleri topraklardan kazandıklarının bir kısmını senyöre vergi olarak verirlerdi. İstedikleri zaman başka bir yere gidebilir, istedikleri gibi çalışırdı. Malları da çocuklarına kalırdı.

ortaçağ avrurasında sosyal sınıflar (feodalite)

Dinin ve din adamlarının egemenlik sahasına giren tıp, ortaçağ Avrupa'sında bir öğrenme dalı olarak değil, iyileştirici faaliyet olarak görülmeye ve VI. yüzyılın ilk yarısıyla birlikte Hristiyan fikirlerinde farklı ve daha karmaşık bir konuma yükselmiştir.

En genel ifadeyle, hastalıklar, ortaçağda insan hayatını etkileyen tüm kötülükler gibi insanların düşüşünün ve dolayısıyla günahlarının bir sonucu şeklindeymiş gibi kilise tarafından yorumlanırken tek çarenin bu kuruma sığınmaktan geçtiğinin propagandası Avrupa'da sıkça yapılmıştır

Aziz Augustinus olarak bilinen, ünlü Hristiyan düşünür, filozof ve tanrıbilimci ilk kez “devleti tanrının yeryüzündeki temsilcisi olarak tanımlarken” insanların ise dizginlemesi için hastalıkların ceza olarak gönderildiğini aşağıdaki dizelerinde açıkça beyan etmiştir.

“Bu dünyada yaşananlar açıklanabilseydi, oldukça korkunç kötülükleri bünyesinde barındırdığı ve en başından beri insanoğlunun tüm soyunun lanetlenmiş olduğu gerçeğini anlardık...

Aslında, vücudun kendisinden ötürü, doktorların kitaplarında dahi bulunmayan pek çok hastalığın ortaya çıktığını ve çoğu durumda ya da neredeyse hepsinde tedavi ve uyuşturucuların kendilerinin asıl acı verici olduğu anlaşılır. İnsanlar bundan dolayı hastalıkla uyarılır (Tanrı tarafından) ve öldürülmeden doğru yola girmeleri sağlanırdı»

Hastalık Bir CEZA zannedilmiştir.

Orta Çağın Hastalıklar Hakkındaki Kanıta Dayalı Olmayan Bilim Dışı Düşüncesi

Orta çağda Katolik inancında :

“Bu dünyada yaşananlar açıklanabilseydi, oldukça korkunç kötülükleri bünyesinde barındırdığı ve en başından beri insanoğlunun tüm soyunun lanetlenmiş olduğu gerçeğini anlardık...

Aslında, vücudun kendisinden ötürü, doktorların kitaplarında dahi bulunmayan pek çok hastalığın ortaya çıktığını ve çoğu durumda ya da neredeyse hepsinde tedavi ve uyuşturucuların kendilerinin asıl acı verici olduğu anlaşılır. İnsanlar bundan dolayı hastalıkla uyarılır (Tanrı tarafından) ve öldürülmeden doğru yola girmeleri sağlanırdı

Skolâstik Düşünce

Augustinus'un hem din adamı olması hem de ortaçağ kilise düşüncesini temsil etmesi sebebiyle söz konusu dizelerinden hastalıkların insanların günahlarının sonucunda Tanrı tarafından verilen bir uyarma cezası olduğu anlaşılmaktadır.

Bu anlayış sebebiyle kiliseye bağlı cemaatin başına musibetler gelmeyeceğini tek reçete olarak sunan Augustinus'un resmi kilise görüşü, tamamen o döneme kadar kazanılan tüm tıbbi bilgileri reddetme anlamında iken yenilerinin üretilmesinin yolunu da doğrudan kesen skolâstik düşünce tarzının tezahürünü de yansıtmaktadır.

Ortaçağ Avrupa'sında

Tıbbın içine sokulun bu etkenlere değindikten sonra ilk olarak sihir-mucize ikilisinin nasıl tıp anlayışı haline getirildiğini açıklamak önemli bir noktayı teşkil etmektedir.

Bu noktadan hareketle yıllar geçtikçe, ortaçağ Avrupa'sında kültürel ilerleme ve dinamik gelişmelerin, genellikle 1050-1300 yılları arasındaki dönemde yeni bir boyut kazandığı ve kilisenin savaşlarda dâhil her oluşumda yer aldığı bilinmektedir.

Kuşkusuz zikredilen zaman aralığında Roma Katolik Kilisesi ve Hristiyanlık, toplum üzerinde güçlü bir etki yaratmış ve paganlıktan kalma putperest inançlar minimal düzeylere inmiştir.

Ancak Avrupa'nın bu inanç çağında bile, mistisizm ve batıl inançlar, halkın büyük çoğunluğu tarafından anlaşıldığı üzere dinin önemli bir parçası olmayı sürdürmüştür.³⁶ Hastalıkların tanı ve tedavisinin bilinmemesinden dolayı mantıklı bir açıklama getirilememesi insanları hastalıkları anlama ve iyileştirme arayışı içinde görünmeyen manevi güçlere yöneltmiştir ancak görünmeyen manevi güçler bu süreçte bizzat din adamları eliyle Hristiyanlaştırılmıştır

Bitkisel tedavilerin zirve yaptığı Ortaçağ Tıbbı deyince akla gelen 3 isim **Hipokrat, Galen ve İbn Sina'dır.**

Matematikçi ve filozof Pisagor. Pisagor'a göre 4 en mükemmel oran temsilcisidir.

Ortaçağ Tıbbının çıkış noktası 4'ün en mükemmel oran temsilcisi olması varsayımı yani işin temeli.

Peki neden 4 seçilmiş.

Doğaya **4 ana yön** (kuzey, güney, doğu, batı), **4 temel eleman** (ateş, hava, su, toprak) ve bunların **4 fiziksel özelliği** (sıcaklık, soğukluk, kuruluk, yaşlık), doğanın **4 ürünü** (insan, hayvan, bitki, maden), **4 mevsim** (ilkbahar, yaz, sonbahar, kış) hakimdir. Bu nedenle dörtgen ve ideal türü olan kare, asırlarca yeryüzünün sembolü olarak kullanılmıştır.

Ortaçağ Tıbbını anlamak için bu 3 kahramanı ve yaşadığı dönemleri bilmek lazım.

Hipokrat milattan yaklaşık 500 yıl önce yaşamıştır. Galen Hipokrattan yaklaşık 500 yıl sonra, İbn Sina da Galen'den yaklaşık 1000 yıl sonra yaşamıştır.

Bu 3 kahramanın hekimlik ve insanlık üzerine etkileri yaklaşık 2000 yıl sürmüştür. Ortaçağ Tıbbında geçerli olan **Humoral Patoloji Teorisi'dir.**

PARACELSUS

Orta Çağ'da dogmatik hale gelen Galen, İbn-i Sina gibi, yeni gelişmelerin önündeki engeller olarak gördüğü hekimlerin kimliklerinde, eski tıbbı son verdiğini sembolize ediyordu.

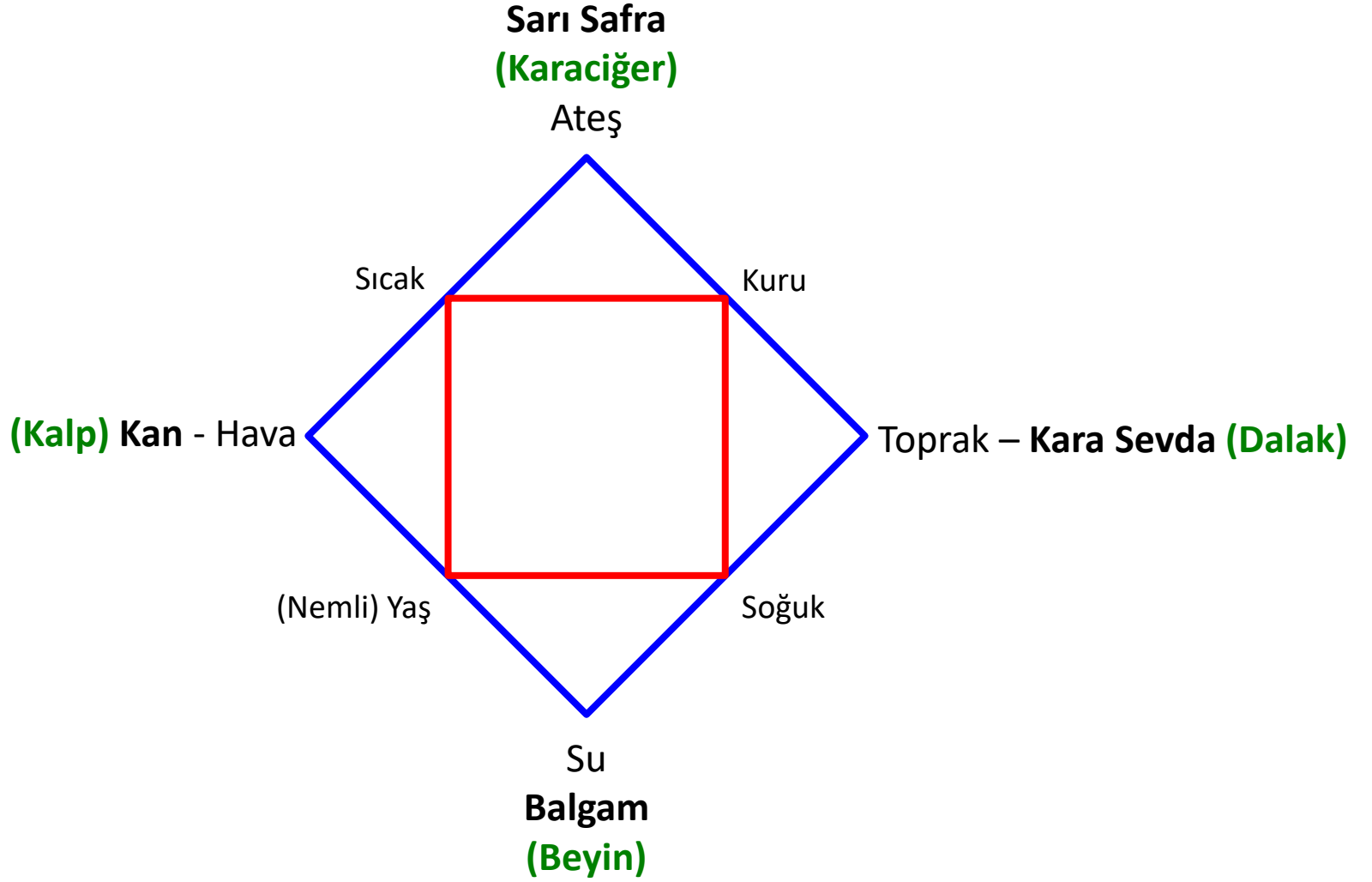
Bu hareketiyle büyük bir tepkinin doğmasına sebep olan **Paracelsus**, hemen hiçbir yerde fazla kalamayıp, kent kent dolaşmıştır.

Paracelsus, tıp eğitiminde geleneksel olarak kullanılan Latince yerine derslerini Almanca vermiştir

Ortaçağ Avrupa'sında kilise eşittir ilaç, çare, güvenli yer ve günahlardan arınma mekânı olarak kendine rakip hiçbir bilimsel aktiviteye yaşama hakkı vermemiştir.

Özellikle Hristiyanlık öğretisi ve kitaplarında bir kişi veya bir gruptan ziyade genel manada toplumların yaşadıkları hastalıkların ve felaketlerin onların günahlarının sonucunda gönderildiği, bağışlanmalarının ise reddedilmesi durumunda ölecekleri yolundaki büyük cezayla karşılaşacakları, din adamlarının vaazlarında en temel konu iken bu durum kuşkusuz kilisenin karşısında hiçbir tıbbi bilginin gelişmemesi sonucunu meydana getirmiştir.

Hem söz konusu yaklaşımı hem de din adamlarının doktorluğu üstlenme çabalarını modern tıbbın kurucularından biri olduğu kabul edilen ve XV. yüzyılın ünlü tıp insanlarından olan Paracelsus'da sıkça eleştirmiştir.

4 HILT / HUMOR / SIVI

Hilt	Mîzaç	Unsur	Özellik (Tr)	Renk	Tat	Mevsim	Ömür	Yön
Safra	Safravî	Ateş	Soğuk	Sarı	Acı	Yaz	Gençlik	Güney
Sevda	Sevdavî	Toprak	Kuru	Siyah	Ekşi	Sonbahar	Olgunluk	Batı
Kan	Demevî	Hava	Sıcak	Kırmızı	Tatlı	İlkbahar	Çocukluk	Doğu
Balgam	Balğamî	Su	Nemli	Beyaz	Tuzlu	Kış	Yaşlılık	Kuzey

Bu öğreti, Humoral patoloğları, her zaman, tek tek vakalara özel tedavi belirlemeye teşvik etmiştir.

Farmakolojinin Kurucusu

Paracelsus modern tıbbın yanında, modern [farmakolojinin](#) (ilaçbilimi) de kurucusu olarak nitelendirilebilir.

Pek çok kimyasal madde üzerinde araştırmalar yapmış ve antimonu bulmuştur ki, daha sonra 17. ve 18. yüzyıllarda [antimon](#), [iatrokimya](#) görüşlerini destekleyenler tarafından sıkça ilaç olarak ya da ilaç karışımları içinde kullanılmıştır; bu tip ilaçlara [arkana tipi ilaçlar](#) denir. Paracelsus'un bazı terimleri [Arapça](#)'dan aldığı söylenir, [alkol](#) terimi de, örnek gösterilir.

Antik Yunan Tıbbı Ortaçağda da Kilisenin soruşturmaları (Engizisyon) gizli olarak devam etmiştir.

Antik Yunan filozoflarından Aristoteles'in temellerini attığı ve Hippocrates'in devam ettirdiği bu teoriye göre, dünyanın dengesini sağlayan bu dört madde gibi insan vücudunun dengesini sağlayan dört madde vardır.

İnsan bedeninde bulunan bu maddeler: safra, koyu safra, kan ve mukustur.

Fakat bu tip bilgiler günah sayılırdı. İnsanın kaderinde ölüm varsa tedavi reddedilirdi.

Bu durum, Bağdat tıp okullarının etkisiyle kurumsallaşmasını oluşturan Avrupa'da Salerno'da Tıp okulu açılması, İngiltere'de Oxford ve Cambridge'in kurulmasıyla değişmeye başladı. Cadı avında çok fazla insan el fallarına bakılarak öldürüldü.

Engizisyon (Latince: inquisitio, soruşturma), Katolik Kilisesi'ne bağlı bir mahkeme sistemi idi.

Gerek kararları, gerek siyasi ve dini görüşleri nedeniyle dört büyük engizisyon adından çok söz ettirdi.

- 1 Orta Çağ Engizisyonu
- 2 İspanyol Engizisyonu
- 3 Roma Engizisyonu
- 4 Portekiz Engizisyonu

Üniversite içerisinde ilk tıp okulu Salerno, İtalya'da açılmıştır.

Salerno tıp okulu söz konusu derslerini seküler bir müfredat ile yürütmüş ve en parlak dönemini 1096-1260 yılları arasında yaşamış olmasına karşın büyük hekimler yetiştirememiş ve önemli tıbbi keşifler ortaya koyamamıştır.

Ancak bu okulun asıl ününü ve tıp tarihindeki yerini Rönesans'ta ortaya çıkacak olan uyanışın temellerini attığı için hak ettiği, otoritelerce kabul edilmektedir

İlk tıp okullarından biri olan Cundişapur Orta Çağ İslam döneminde İran'da kurulmuştur. El-Razi ve İbn-i Sina bu topraklarda yaşamış ve yazdıkları kitaplar 16. yüzyıla kadar Avrupa'daki tıp okullarında referans kitapları olarak kabul görmüştür.

Orta Çağ, üniversitelerin yükseliş dönemidir. Üniversite içerisinde ilk tıp okulu Salerno, İtalya'da açılmıştır. Ayrıca, 12-16. yüzyıllar arasında Montpellier, Paris, Padua, Leiden, Edin-burg ve daha birçok üniversitede tıp okulları açılmıştır

Ortaçağda tıbbi uyanışın ilk adımı IX. yüzyılda Napoli'nin 5 km güneyindeki Salerno kasabasında kurulan Instituto Universitario di Salerno'da atılmıştır. İmparator Carolus Magnus'un (Charlemagne) veya Arap, Yahudi, Yunan, Latin kökenli 4 kişinin kurduğu rivayet edilen bu kurumda, tıp eğitimi veren ve Hippokrates'in prensiplerini benimsediği için Civitas Hippocratica adıyla anılan bir tıp okulu da bulunmaktaydı

Salerno hukuken XIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde, II. Frederick zamanında tanınmışsa da, Avrupa'da kurulan üniversitelere Bologna ve Paris üniversiteleri model olmuştur.

Salerno Tıp Okulu

Avrupa toplumunda aydınlanma çağı XV. yüzyıla kadar hızla devam ederken tıp bilimi ve uygulamaları açısından da bu yeni süreçte pek çok kurumsallaşma, müfredat ve yenilikler getirilerek İSLAM uygarlığından bayrak devralınmıştır.

KİLİSENİN skolâstiğin içinde boğulan özgür düşünce, toplumda yaşanan sosyal, ekonomik ve dinsel tıkanıklıkları gidermede yetersiz kalmaktaydı.

Birçok aslı astarı olmayan uygulamanın içine girdiği tıp bilimi insanlar için şifacı özelliğini kaybederken tehlike arz eden bir alan haline dönüşmüş ve manastırların hastaneler şeklinde örgütlenme çabalarına karşın hiçbir dini kimliği olmayan seküler kesimin hekimlerine hayat hakkı tanınmamıştır.

Ancak durum bu şekilde altı asır boyunca devam ederken tıp bilimi açısından ilk işaret fişeği XI. yüzyılda İtalya'da atılmıştır. Salerno'da kurulan okul Batı toplumu için başta tıp bilimi olmak üzere pek çok gelişme açısından da atılan ilk cesurca atımı temsil ediyordu.

Bu önemli gelişme daha sonra yaşanacak olan Rönesans içinde belirleyici ilham kaynaklarından olmuştur. Papalık kurumu karşısında seküler tıp bilimi ve hekimleri bu okulla birlikte güç kazanırken takip eden süreçte Fransa, İngiltere gibi önemli ülkelerde kurulan diğer okullarda toplanmaya başlamışlardır.

Geç Orta Çağ'a gelindiğinde Aydınlanma Çağı Geç Orta Çağ'a gelindiğinde Aydınlanma Çağı olarak bilinen dönemin alt yapısı şekillenmeye başlayacak ve bilimsel düşüncenin önündeki engeller bir bir ortadan kalkmaya başlayacaktır

Batı Avrupa'da Tıp biliminin gelişimini anlayabilmek için Doğu'daki Tıp biliminin gelişimine bakmak gerekir.

Şöyle ki; İslam Tıbbının Batı Tıbbına etkisi, bazen direkt bazen de dolaylı yollardan olmuştur. Bunun için öncelikle İslam dünyasındaki Tıp bilimini tanımak gerekmektedir. İslam dünyasında, Tıp bilimi büyük bir öneme sahipti.

Çünkü Müslüman âlimlerin üzerinde en çok durdukları ve eser verdikleri bilim dallarının başında Tıp bilimi gelmektedir. Peki, İslam Tıbbı bu noktaya nasıl geldi? Veya bu tür çalışmalar, kimler tarafından ne zaman ve nasıl yapıldı? Gibi sorular, hemen akla gelebilir.

Bu soruların bulacağı ilk cevap, şüphesiz Müslüman âlimler tarafından yürütülen tercüme faaliyetleridir. Tercüme faaliyetleri esnasında Tıp alanındaki Süryanice ve Yunanca eserlerin Arapçaya kazandırılmasıyla İslam âleminde

Tıbbî çalışmalar başlamış ve Bilim Tarihi'ne yüzyıllarca damgasını vuran bilim insanlarının yetişmesi sağlanmıştır. Tabi İslam Tıbbının gelişimi tek başına başarılmış bir durum değildir. Bunun içerisine Türkleri ve İranlıları dâhil etmek gerekir.

Bu noktada Őunu da belirtmek gerekir ki; yukarıda bahsetmiŐ olduğumuz tercümanlar, Hıristiyan hekimlerdir.

Bunlar, hem Müslümanların arasında yaŐamanın verdiği avantajları kullanmıŐlar hem de tercümeler vasıtasıyla Yunan Tıbbına ait kitapları İslam dünyasına kazandırmıŐlardır.

Burada Hıristiyan hekimlerin de İslam dünyasındaki Tıp biliminin gelişimine katkıda bulduklarını unutmamak gerekir. XI. yüzyıldan önce

Arap dünyasında sonra da Yunan dünyasında yapılan çevirilerle Latince olan Tıp kitaplarının sayısı fazlalaŐmıŐtır.

Bu dönemde Avrupa'daki en önemli çevirmenlerden birisi Constantine Africanus (ölüm tarihi: 1087)'dur. Constantine, Güney İtalya'daki Monte Cassino'da bir rahiptir. Arapçadan "Pantegni" adlı eseri çevirmiŐtır. Bir diğeri ise XII. yüzyılda Cremonalı Gerard'dır. İbn Sina ve er-Râzî'den çeviriler yapmıştır

Tıp alanındaki Doğu etkisinin özellikle Kurtuba'da bulunan hekim Harranî ile büyük bir ilgisi vardır.

Endülüs Halifesi II. Abdurrahman'ın sarayında hekimlik yapan Harranî, dönemi itibarıyla oldukça meşhur bir hekimdir.

MS.941-962 yıllarında Bağdat'ta Sabit b. Sinan b. Sabit b. Kurra ile çalışmış olan erkek torunları Ahmed ve Ömer b. Yunus, Harranî'den bahsederler.

Bunlar, Endülüs'e dönüşlerinde Sabit b. Kurra'nın eserlerini ve Ebu Mesleme Mecritî'nin "Gayetü'l-Hekim (Picatrix)" adlı eseri ile filizlenen tılsımlı büyü tekniklerini ülkeye tanıtmışlardır.

X. yüzyılda İbn Cülcül de "Tabakatü'l-Etibba" adlı eserini yazmak için Latin ve Arap kaynakları kullanmıştır. Yahya b. İshak da tüm Yunan Tıbbının bir araya getirildiği bir Tıp el kitabı yazmıştır.

İbn Cülcül ise Tıp öğrencilerinin bilmesini gerekli gördüğü Galen'in 16 eserinin listesini temin etmiştir.

Bu dönem, Endülüs Tıbbının gelişmeye başladığı bir dönemdir. Arif b. Saîd, yaklaşık olarak MS. 964 yılında doğum ve çocuk hastalıkları ile ilgili bilimsel bir inceleme yazmıştır.

Bu kitap, ilk Endülüs Tibbî astroloji kaynaklarını da içermesi nedeniyle oldukça önemli bir eserdir.

İslam tarihinde ilk hastane, Emevî halifesi el-Velid zamanında yapılmıştır. Bu hastane, kronik bulaşıcı hastalığa tutulmuşlar, cüzamlılar, körler ve fakir insanlar için inşa edilmiştir. Bakımın ücretsiz yürütüldüğü bu hastanede birden fazla hekim bulunmaktadır. Burada Hint etkisi de vardır

Doktorların çoğu, yaşamlarını saray doktorları ya da sarayın atadığı yöneticiler veya resmi memurlar olarak devam ettirmişlerdir.

Örneğin; Aristo konusunda yorumlayıcı olarak bilinen İbn Rüşd, İspanya'da saray doktoru ve dinsel hukuk uzmanı olarak çalışmıştır. İslam'ın Galen'i olarak ün yapmış ve ansiklopedik bilgilere sahip İbn Sina ise felsefe ve bilim yapmak için çeşitli saraylarda ücretli doktor olarak çalışmıştır.

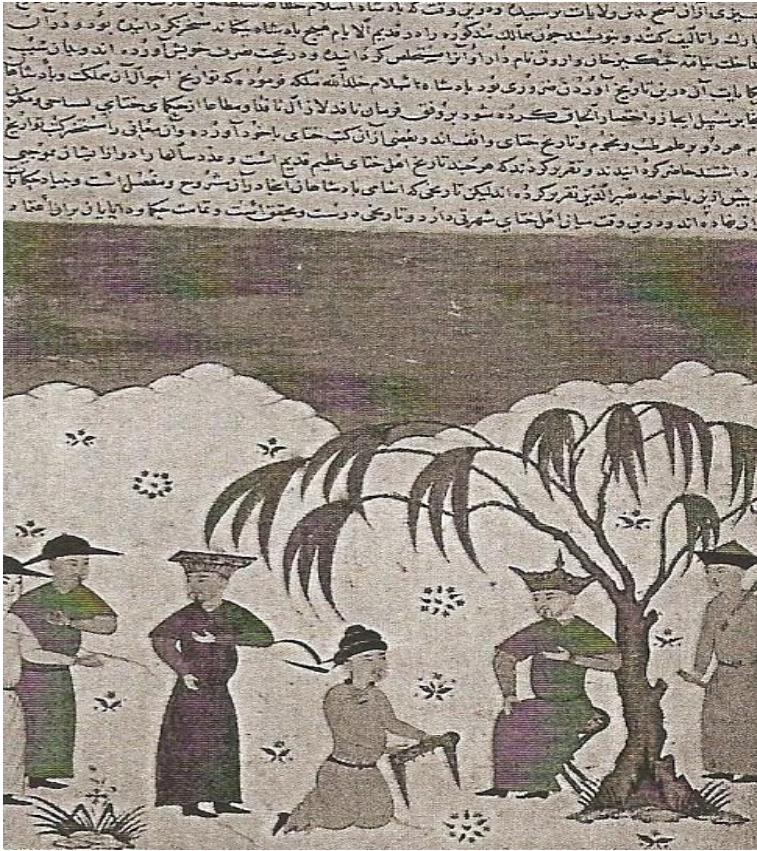
Ünlü Yahudi filozof Musa b. Meymûn, Kahire'de sultanın doktoru olarak görev yapmıştır. Saray desteği, doktor ve bilim insanları için fen bilimleriy iyice öğrenip geliştirebilecekleri bir ortam yaratmış, baskın olan kurumlardan ve dinsel hukukun üstünlüğünden korunan kurumsallaştırılmış görevler sağlamıştır

Endülüs'te Ebu'l-Kâsım ez-Zehrâvî (Ölüm tarihi:1013), "et-Tasrîf limen Aceze an't-Teâlîf" adlı eseri ile gerek İslâm dünyasında ve gerekse de Batı'da cerrahinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

İlk resimli cerrahi risalesi olan bu eser, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü inme üzerine dağlama ile ilgili önerileri içerir. İkinci bölüm, ameliyat bıçağı ile yapılan ameliyatlara, ayrıca ağız ve göz ameliyatlarına ayrılmıştır.

Son bölümü ise, kemik kırık ve çıkıklarının çeşitli şekilleri ile doğum konularından oluşmaktadır.¹⁷ Bu eserde canlı hayvanlar üzerinde deney amacıyla ameliyatlara gerçekleştirme ve kadavra üzerinde inceleme ve araştırma yapma gibi yeni fikirlerden de bahsedilmiştir

İslam Medeniyetinde Tıp ve Gazanhan / Çinli Filozoflar

İslam diğer tek Tanrılı dinler gibi ortadoğuda ortaya çıkmış ve yakın doğu, Afrika, İspanya'ya kadar yayılmıştır.

Çoğu Yunan ve Roma eserleri Arapçaya çevrilmiş.

Daha sonraki yüzyıllarda bu eserler Latinceye çevrilmiş ve Avrupa'da Rönesansın ana kaynağı olmuştur.

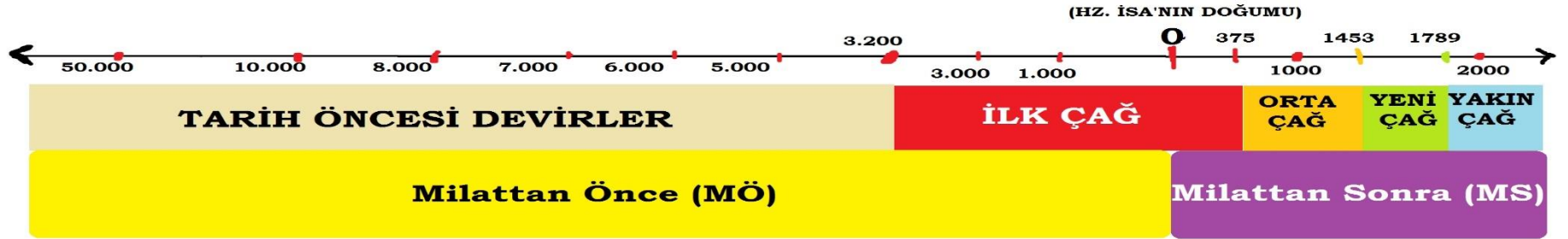
İSLAM TIP BİLGİSİ AVRUPA ORTA ÇAĞINDA BİLİMİN GÜCÜNÜ KANITLAMIŞTIR.

Haçlı seferleri sırasında İslam dünyasındaki hastahaneleri tanıyan Avrupalılar 1200'den itibaren Avrupa'daki ilk hastahanelerin kurulmasını sağlamışlardır. Kilise ve belediyeler büyük kasabaların çoğunda hastahane yapımını maddi olarak desteklemiştir. Ayrıca birçok kasaba kendi sınırları içindeki tıp hizmetlerini denetlemek için ayrıntılı düzenlemeler hazırlamıştır. Ancak, bu dönem hastahaneleri -manastırlar gibi- tedavi ve eğitim kurumu olmaktan ziyade, ölümü bekleyen kişilerin barınağı durumundaydı.

Ortaçağda 1200-1500 yılları arası, tıbbın daha sonra yeşerecek tohumlarının atıldığı dönemdir. 1500 ve sonrası ise erken modern dönem olarak adlandırılır ki, tıpta yüzyıllarca sürece devrimci atılımların ve metotların başlangıcıdır.

Ortaçağ Avrupa'sındaki tıp yazarları, İslam bilim adamlarının takipçisi oldukları halde onların seviyesinden uzaktılar. Avrupa'da bilimde yaratıcılık XVI yüzyılda başlamış, XVII. yüzyılda İslam dünyasını geçmiştir

Roma İmparatorluğu gibi döneminde rakipsiz bir kurumsallaşmaya sahip medeniyetin yıkılmasıyla başlamak üzere XV. yüzyılın sonuna kadar uzanan zaman dilimini kapsayan ortaçağda, Avrupa toplumu için birçok değişim ve dönüşüm yaşanmıştır.

En belirgin değişimlerden biriside yine bu dönemde Avrupa tıbbi gelişmelerinde meydana gelmiştir.

Papalık kurumu, Roma sonrasında oluşan boşluğu değerlendirmek için her alanı baskısı altına alırken tıp sahasını da bu durumdan fazlasıyla etkilenmiştir

İslam Coğrafyası ve Sağlık Hizmetleri

İSLAMI KABUL EDEN ÜLKELER

NABIZ KONTROLÜ

Ünlü Hekimler

- Razi (865-925)
- Abul Kasım Zahravi (936-1013)
- İbni Sina (970-1037)

Rönesans'la birlikte tıp adamları, felsefi tartışmaları bırakıp ampirik deneme-yanılma metodunu bilimsel bilgi üretim metoduna dönüştürmeye çalışmışlardır. Leonardo da Vinci'nin insanları ve nesnelere titiz biçimde gözleyip resimlemesi, Machiavelli'nin politika konusundaki çözümleri, Copernicus'un astronomik çalışmaları.. toplumun rasyonelliğe güvenmesini sağlamıştır

İSLAM MEDENİYETİ İnsanlığın binlerce yıllık tarihi birçok medeniyetin yükselişi ve çöküşüyle dolu olsa da, bunların büyük kısmı bölgesel kaldığından, dünya kültürü üzerindeki etkileri evrensel medeniyetlere verdikleri malzemeye sınırlı kalmıştır.

Kültür tarihinde 3 evrensel medeniyet ortaya çıkmıştır: Yunan medeniyeti, İslam medeniyeti ve günümüzde yaşadığımız Batı medeniyeti.

Bunları evrensel kılan, evreni bütün olarak kavramaya ve açıklamaya çalışmaları, bu amaçla çağlarının bütün bilgilerini kullanarak felsefelerini ortaya koymalarıdır.

3 Evrensel Medeniyetten Söz Edilir

- Yunan medeniyeti,
- İslam medeniyeti
- Günümüzde yaşadığımız Batı medeniyeti

“İkra!” (Oku)

Şam Üniversitesi profesörlerinden Muhammed Ali Cezûl el-Kâtib, Kurân’da yasa koyucu 250 ayete karşılık, inananlara tabiatı incelemeleri, düşünmeleri, akıllarını en iyi şekilde kullanmaları ve bilimle uğraşmayı toplum hayatının bir parçası haline getirmelerini emreden yaklaşık 750 ayet bulunduğuna dikkat çekmiştir. İlk nazil olan ayetin “İkra!” (Oku) emri [Alak, 1], okumanın yanısıra, gerçeği araştırmak, öğrenmek, tefekkür etmek, tanımak, anlamak, anlatmak, bilmek, tebliğ ve talim etmek gibi birçok mefhumla yakından ilgilidir. Allah’ın insanlara bağışladığı ve meleklerle üstün kıldığı bilme yeteneği [Bakara, 31-3] ile Kurân’ın insanı tabiat olaylarını araştırmaya ve düşünmeye davet etmesi, deney ve delile dayalı bilmenin İslam için büyük önem taşıdığını gösterir.

İSLAM VE TIP (TIBBU'N-NEBEVÎ / TIBB-I NEBEVÎ)

Kurân, her zaman geçerli olabilecek sağlık prensipleri (koruyucu hekimlik) üzerine genel hükümler ortaya koymuştur.

Beden, ruh, elbise ve çevrenin temiz tutulmasını önemle vurgulamış; zararlı yiyecekler, kan, ölü hayvan ve domuz eti yenmesini, her türlü hastalığın bulaşabildiği evlilik dışı ilişkileri, alışkanlık yaparak ruhu ve bedeni tahrip eden içkiyi yasaklamıştır.

Bebeklerin ana sütüyle beslenmesini, yeme-içmede aşırıya gitmemeyi, -genetik bozukluklar ortaya çıkabileceği için- yakınlar arasında evlenmemeyi tavsiye etmiştir.

İslam inancına göre tedavi hekimden, şifa Allah'tandır. Bundan dolayı, eskiden hastahanelere ve attar dükkanlarına “*Yâ şâfi*” (*ey şifa veren Allah*) yazılı levhalar asılırdı.

(Hat: İ. H. Altınbezer)

İslam kültüründe öncelikli bilimler (ulûmu'l-evâil) arasında yer alan tıp sanatı kısa zamanda iki safhada büyük gelişme göstermiştir.

Bu aşamalar :

Kabullenici

Yaratıcı dönemelerdir.

Bu hareket 2 safhada gerçekleşmiştir:

1. Kabullenici dönem: Dinin teşvikiyle, İslam coğrafyasının üzerinde oturduğu antik kültür ve tıp benimsenmiş; Cündişapur'daki hastahane ve tıp eğitimi örnek alınmış; Antik Yunan ve Hint tıbbına ait bilimsel kitaplar Abbasiler döneminde Bağdat'ta kurulan Beytü'l-Hikme'de 200 yıl içinde tercüme edilmiştir.

2. Yaratıcı dönem: Antik dönem tıp bilgileri öğrenildikten sonra, gözlem ve deneylerle elde edilen yeni tıp bilgileriyle, XII. yüzyılda, -bilim tarihçisi Hartner'in ifade ettiği gibi- düşünceyi tehlikeye düşürecek ortaçağ modası eski otoritelere dayanma düşüncesinden vazgeçilmiş, bilimsel düşünce orijinalitesi, o zamana kadar görülmemiş bir noktaya ulaşmıştır.

Kabullenici dönem:
Dinin teşvikiyle, İslam coğrafyasının üzerinde oturduğu antik kültür ve tıp benimsenmiş

- Yaratıcı dönem:
Antik dönem
tıp bilgileri öğrenildikten

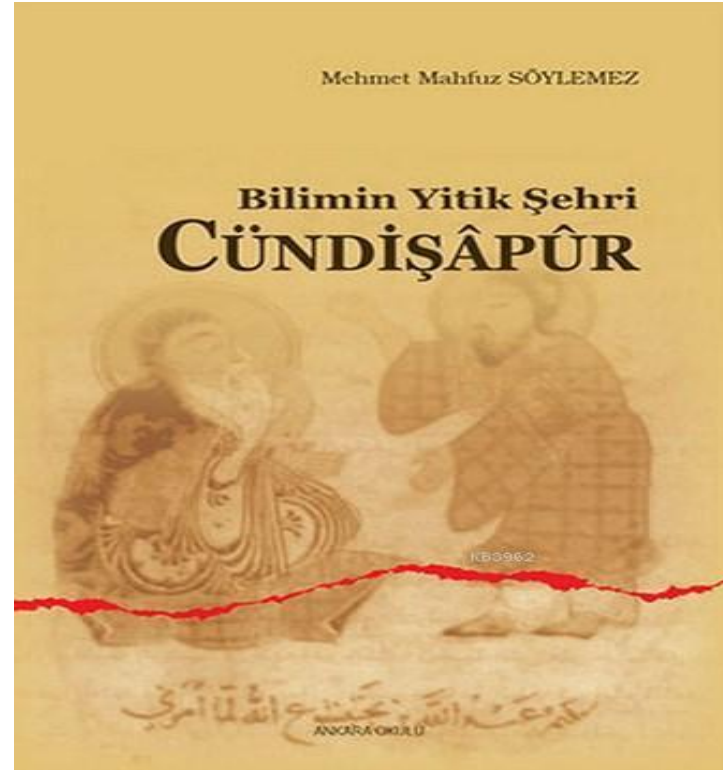
Cüндиşapur

İran Sasani hükümdarı I. Şapur'un [241-73] Sûs ile Hemedan'ı birbirine bağlayan yol üzerinde kurduğu Cüндиşapur şehri uzun süre yörenin bilim-sanat merkezi olarak tanınmıştır. I. Şapur'un Roma imparatoru Valerian'ı hezimete uğrattığı savaşta, esirlerle birlikte Suriye'deki sanatçı, bilgin ve işçilerden oluşan büyük bir grubun yerleştirildiği Cüндиşapur, V. yüzyılın sonunda mezhep anlaşmazlığı sebebiyle Anadolu'dan sürülen Nesturilerin de sığınağı olmuştur.

İslamiyet'in ortaya çıktığı sırada Arabistan'ın kuzeyinde güçlü bilim ve felsefe merkezleri vardı. Arap orduları, Cüндиşapur'da gelişmiş bir tıp okulu ve hastahane [638], büyük bir bilim ve araştırma merkezi olan İskenderiye'de ise Antik Mısır ve Yunan medeniyetinin bilimsel mirasıyla karşılaşmıştı [642]. Ayrıca, Antakya ve Edessa (Urfa) da önemli bilim merkezleriydi.

Dârüşşifâların en gelişmiş, V. yüzyıl ortalarında, Batı Asya'nın en önemli kültür merkezi olan Cündişapur'dadır

Hastahaneler (Dârüşşifâlar) İslam dünyasında hastahane kelimesi karşılığında dârüşşifâ, dârüssıhha, dârulafiye, dârulmerzâ, bîmârhâne, bîmâristân, şifâiyye, tımârhâne kelimeleri kullanılmıştır. XIX. yüzyıldan bu yana bizde hastahane olarak isimlendirilen sağlık kurumları ortaçağ İslam medeniyetinde hasta tedavisi ile tıp eğitiminin yapıldığı tesislerdi.

Şehir kalıntıları [Dezful](#) ile [Şuşter](#) şehirleri arasında, Dezful'un 14 km. güneydoğusunda, [39 numaralı](#) karayolundan biraz içeride bulunmaktadır.

Cüндиşapur'daki hastahaneyi, İslam medeniyetinin kuruluş döneminde, İran'ın fethi sırasında tanıyan Müslümanlar, bunu örnek bir kurum olarak benimseyip pek çok şehirde benzerini kurmuş ve geliştirmişlerdir.

Cüндиşapur'un İran'daki konumu

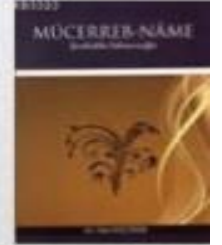

İlk dönem İslam hastahaneleri

Hârûn er-Reşîd'in ve dönemin vezir ailesi Bermekiler'in Bağdat'ta, halife Mütevekkil'in [847-61] nedimi Türk el-Feth bin Hâkân'ın [ö. 861] Mâristânü'l-Magafîr adıyla Kahire'de; Tolunoğulları'ndan Ahmed ibn Tolun'un 874'te Kahire'de; İhşidiler'den Ebû Bekir Muhammed bin Tugaç'ın [882-942] Mısır'da; Bedrû'l-Mutaddîd Gulâm'ın 902'de Bağdat'ta; halife Muktedîr'in [908-32] Şam kapısında; vezir Ali ibn el-Furat'ın [ö. 924] Bağdat'ta Dâru'l-Mufaddala'da; halife Muktefi'nin [902-08] kumandanlarından Amîr Ebû'l-Hasan Baghâm et-Türkî'nin 940'da Bağdat'ta; Büveyhi meliklerinden Mu'izzüddeve'nin 966'da

- İlk seyyar savaş hastanesi Hz Muhammed dönemi Hendek Savaşında yaralanan askerler için kurulan çadırlardır.
- Bilinen ilk hastane Emevi halifesi Velid b. Abdülmelik tarafından 707 yılında kurulmuştur.
- Orta çağda hastalık veya başka bir zor durum karşında toplumun insanlara yardımcı olması gerektiği düşüncesi Müslümanlarda oldukça yayılmıştı. 9. yüzyılda halife Harun Reşit zamanında Bağdat'ta bir hastane yapılmıştı. İkinci hastane ise yüz yıl sonra Bağdat'ta halife El-Muktedir tarafından açılmıştır. 970'de Bağdat'ta açılan üçüncü hastanede ise 25 doktor bulunuyor ve tıp öğrencileri eğitimlerini burada yapıyorlardı. İslamiyet'in hüküm sürdüğü bu dönemde 34 hastane bulunuyordu.

Amasyalı bir hekim olan Sabuncuoğlu Şerefettin burada 14 yıl hekimlik yapmış ve tıp dünyasına önemli gelişmeler katmıştır. Mücerrebname adında bir kitap ve Cerrahiye-i Al-Haniye isimli tıbbi minyatürlerle süslü bir kitap yazmıştır.

XIX. yüzyılda Bimarhane önemini yitirmiş ipek böceği kozacılarının yeri olmuş sonra esnaf burayı depo olarak kullanmıştır. 1939 Erzincan depreminden sonra harap olmuş, 1945 yılında dış cephesi, 1992-1997 yıllarında tümü restore edilmiştir. Yapı 1999 yılından sonra belediye konservatuarı olarak kullanılmıştır, şu anda ise Sabuncuoğlu Tıp ve Cerrahi Tarihi Müzesi olarak kullanılmaktadır.

İslam eğitim anlayışında, kitapları konuşturacak bir yetkilinin olması gerektiği düşünül­düğünden müderrislerin üstünlüğü kabullenilmiştir. Kendilerine bilim dünyasında yer bulmak isteyenler dönemin meşhur hocalarının öğrencileri olmuşlardır. Bilgelik mertebesine kendiliğinden ulaşamayacağı kuralından yola çıkılarak, tek meşru bilginin icazet verilmiş bilgi olduğu düşün­ülmüştür. Otoritesi kabul edilmiş bir müderrisin gözetiminde, bir eserin eksiksiz-hatasız okuduğunu, içindekilerden faydalanıldığını, başkalarına okutulabileceğini ifade eden ve ilgili eserin arkasına yazılan birkaç satırlık yazıya (hoca ve öğrencinin adları, okumanın tamamlandığı tarih, okuma yeri ve bazen öğrenimin derecesi) *icazet* denmiştir. İlk defa hadis alanında ortaya çıkan³⁸ ve zamanla yaygınlaşan icazette, kitap didaktik ve bilimsel bir dayanak, temel bilgi aracı olarak görülmüştür. Bu uygulama zamanla geliştirilerek imtihandan sonra verilen diploma­ya dönüşmüştür.

İslam inancında Hıristiyan ve Yahudi hekimlerin Müslümanları tedavi etme­sinde sakınca görülmemiş, eğitimde hoca ve öğrencinin inançlarına önem verilmemiştir. Bu bakımdan, tanınmış hekimler arasında, Bahtışû ailesi hekimleri, Ebu'l-Hasan Said bin Hibetullâh, İbnü't-Tirmîz gibi Hıristiyan ve İbn Cem'i el-İsrâili gibi Yahudi olanlar çoktur.

İSLAM MEDENİYETİNDE TIP

- Müslüman hekimler klinik gözleme büyük önem vermiş.
- Hastanelerin kurulması önemsenmiş.
- Hastalıklar hastaların damgalanması için değildi. Göz hastalıklarına özel ilgi mevcuttu.

Tedavi

- Koterizasyon
- Anestezi
- Bitkisel tedavi

Selçuklular devrinde kurulan şifahaneler günümüze dek ulaşamamıştır ancak beylikler devrinde kurulan şifahanelerden bazıları ulaşabilmiştir. Bunlar:

1. Kayseri, Gevher Nesibe Tıp Medresesi ve Mâristânı (1206),
2. Sivas, İzzeddin Keykâvus Dârüssıhası (1217),
3. Divriği, Turan Melek Dârüşşifâsı (1228),
4. Çankırı, Cemâleddin Ferruh Dârülâfiyesi (1235),
5. Kastamonu, Ali bin Süleyman Mâristânı (1272),
6. Tokat, Mu'înüddin Süleyman Dârüşşifâsı (1255-1275 arası),
7. Amasya, Anber bin Abdullah Dârüşşifâsı (1308/9),
8. Mardin, Necmeddin İlgazi Mâristânı (1108-1122 arası)
9. Konya Darüşşifası (Maristan-ı Atik) (XII. yy. sonu XIII. yy. başı),
10. Konya Alâeddin Darüşşifası (1219- 1237/38),
11. Aksaray Darüşşifası (XIII. yy)

Tıp yoktu, Hippokrates buldu.

Ölmüştü, Galenus diriltti.

Kördü, Huneyn bin İshâk gözlerini açtı.

Dağmıklığı Râzî topladı.

Eksikliklerini de İbn Sînâ tamamlayıp olgunlaştırdı.

Ebû Ubeyd Cüzcânî

İslam medeniyetindeki hekimler ve eserleri tıp tarihinde önemli bir yer tutar. Geniş İslam coğrafyasında yaşamış ve eserlerini Arapça yazmış Müslüman, Hıristiyan, Yahudi, Mecusi veya etnik olarak Arap, İranlı, Türk hekimlerin eserlerinden milliyetleri hakkında bazı hükümler çıkarılsa da, bu dönemde daha ziyade ümmet anlayışı hâkim olduğundan kesin hüküm vermek zordur. Ortaçağda eserleriyle Doğu ve Batı dünyasını aydınlatan yüzlerce hekim vardır. Bu hekimler hakkında fikir verebilmek için, tarihte önemli yere sahip olanlardan birkaçını kısaca anlatmakla yetineceğiz.

Huneyn bin İshâk [810-73]

Hireli Hıristiyan Arap kabilesi mensuplarından bir eczacının oğludur. Baba mesleğine ilgi duyduğu için tıbbı seçmiş, 12 yaşında Bağdat'a tahsil için gitmiş, dönemin ünlü hekimi ve hocası İbn Mâseveyh'in öğrencisi olmuştur.

Tahsili sırasında Yunanca da öğrenmiş ve temel kaynakları toplamıştır.

Tıbbı teorik ve pratik olmak üzere 2'ye ayırmıştır.

Huneyn bin İshâk göre insan bedeni 3 durumdadır: sağlıklı, hasta ve nötr. Sağlık, bedeni fonksiyonların tabii, hastalık ise tabiat dışı olmasıdır; nötr ise ne sağlık, ne de hastalık durumudur.

Bu 3 durum, bedeni şartlar, sebepler ve belirtilerle ilgilidir. Sağlık veya hastalığa yolaçan sebepler 2'ye ayrılır. Tabii sebepler hastalığı iyileştirir, tabii olmayan sebepler ise patolojik veya nötr duruma yol açar.

Sağlık ve hastalıkta ortak sebepler, hava, yiyecek ve içecekler, uyku, boşaltım, hareket ve psikolojik davranışlardır. Tıp bilimine giriş mahiyetindeki Kitâbu'l-Mesâ'il fî't-Tıbb li'l-Müte'allimîn adlı eseri sonraki dönemlerde birçok hekim tarafından şerh edilmiştir. Kitâbu'l-'Aşr Makalât fî'l-'Ayn (Göz Üzerine On Makale) adlı eseri, göz hastalıkları üzerine yazılmış en eski eserdir. Burada, göz anatomisini, beyin-göz ilişkisini, göz sinirlerini ve göz hastalıklarının tedavilerini şekillerle anlatmıştır. Bunlar göz anatomisiyle ilgili bilinen ilk resimlerdir. Diğer eseri ise yine göz hastalıkları konusunda soru-cevap tarzında yazdığı el-Mesâ'il fî'l-'Ayn'dır.

Ebûbekir er-Râzî [865-925]

Günümüzde Tahran'a 12 km mesafede bulunan Rey'de doğmuştur. 20 yaşına kadar burada felsefe, matematik, astronomi ve edebiyat tahsil ettikten sonra geç denebilecek bir yaşta tıbbı merak salmış, kendini bu yönde geliştirerek tıp tarihinin en büyük hekimlerinden biri olmuştur. Rey ve Bağdat hastahanelerinin yöneticiliğini yapmış, tıp dışında felsefe ve kimyayla meşgul olmuş, bu alanlarda da önemli eserler yazmıştır. Batılı bir yazarın ifade ettiği gibi, "meslek ve sorumluluk duygusu olan bir hekim, çaresizlerin yardımcısı, öğretmen, iyi yetişmiş hekim jenerasyonunun terbiyecisi, topladığı önceki hekimlerin çok yönlü bilgilerini geliştiren ansiklopedik temkinli bir klinisyen, mütefekkir bir gözlemci, bağımsız bir kimya araştırmacısı, deneyci, nihayet kendi dönemine kadar gelen tıbbi birikimi düzenleyip ortaya koyan sistematikçi" idi. Büyük kısmı tıbbı ait olmak üzere 200'den fazla risale ve kitap yazmıştır. Önemli tıbbi eserleri şunlardır:

Ebubekir Er Razi

Kitâbu'l-Mansûrî: Horasan valisi Mansûr bin İshâk'a sunduğu bu 10 bölümlük eser, o döneme kadar gelmiş tıbbi bilgilerin bir özeti mahiyetinde olup Cremonalı Gerhard tarafından Liber Almansoris adıyla Latince'ye tercüme edilmiş, 1480'lerde Milano'da basılmıştır.

Kitâbu'l-Hâvî: Son yayınlara göre 25 cilt olduğu tespit edilmiştir. 15 yılda tamamladığı bu eser, Yunan, Hint, Süryani ve İslam tıbbına dair literatürü aktarması yanında, bir ömür boyu hasta başında edindiği bilgi ve tecrübeleri ihtiva etmesi sebebiyle ortaçağın en önemli orijinal tıbbi eserlerindedir

Kitâbu'l-Cüderî ve'l-Hasbe: Çiçek ve kızamık hastalıkları hakkında yazılan ilk eserdir. Bu küçük eserde, çiçeğın deri, göz, kulak, boğaz, eklemlerdeki belirtilerini sistematik olarak vermiş, kızamık hastalığıyla arasındaki farkları ortaya koymuş, bu hastalıkların diyet ve tedavisini vermiştir.

İbn Sînâ

Öğrencisine yazdırdığı hayat hikâyesi sayesinde hakkında diğer İslam filozof ve hekimlerinden daha fazla şey bildiğimiz İbn Sînâ, İslam dünyasında Şeyhü'rreis, Batı'da Avicennae olarak tanınmıştır.

Buhara yakınlarındaki Afşena'da varlıklı ve bilimsever Abdullah'ın oğlu olarak doğmuş, küçük yaşta deha belirtileri göstermiş, hocalardan aldığı derslerle 16-17 yaşlarında döneminin hemen hemen bütün bilimlerini öğrenmiş ve tıpta otorite olmuştur.

Kanûn fî't- Tıb

**UZUN YILLAR
AVRUPA'da
bu tıp
bilgileri
anlatılmıştır.**

En büyük tıbbi eseridir. Batı dünyasında tıbbın İncil'i veya tıbbın mukaddes kitabı olarak nitelendirilir. Yaklaşık 1 milyon kelimelik ansiklopedik bir tıp kitabıdır. Antik Yunan'dan o zamana kadar gelen dağınık tıbbi bilgilerin sentezlenerek sistemleştirildiği ve şahsi gözlemlerle güncelleştirildiği bu eser, Doğu ve Batı dünyasındaki tıp eğitiminde yüzyıllarca ders kitabı olarak okutulmuş ve güncelliğini korumuştur.

Canon

XII. yüzyılda Canon adıyla Latince'ye tercüme edilen eserin yazma nüshaları matbaanın icadına kadar kullanılmış, son baskısı 1658'de olmak üzere, XV. ve XVI. yüzyıllarda çeşitli yerlerde 35 defa basılarak XVII. yüzyılın sonlarına kadar Louvain ve Montpellier tıp fakültelerinde okutulmuştur. Ayrıca, 1491'de İbranice'ye tercüme edilmiş, 1593'te Roma'da Arapça baskısı yapılmıştır.

Kānūn'un Avrupa'da basılan Arapça ve İbranice nüshaları

Abbasiler

Aslında İslam tıbbı Avrupa'ya ilk olarak Abbasiler döneminde Sicilya yoluyla girmiştir. X. yüzyıldan itibaren Palermo, İslam tıp eğitiminin yapıldığı bir merkez olmuş, buraya İtalya yoluyla gelen öğrenciler eğitimleri sonrasında bu tıbbi anlayışı ülkelerine (ilk olarak Salerno'ya) taşımışlardır.

Bu yolda çalışanların başında, Palermo'da Domnulus/Donnola olarak tanınan Sebbetai [ö. 982] gelir. 1185'de Sicilya'yı ziyaret eden Endülüslü gezgin İbn Cübeyr, Kral II. William'ın Arapça okuyup yazdığını, Palermo'daki Hıristiyanların Müslümanlar gibi giyindiklerini ve Arapça konuştuklarını yazmıştır. Bu durum II. Frederik [1215-50] zamanında da devam etmiştir.

İSLAM MEDENİYETİNDE TIP

Uyuz

Ünlü islam hekimleri

Mediastinit

Razi (865-925)

Tüberküloz

Abul Kasım Zahravi (936-1013)

Perikardit

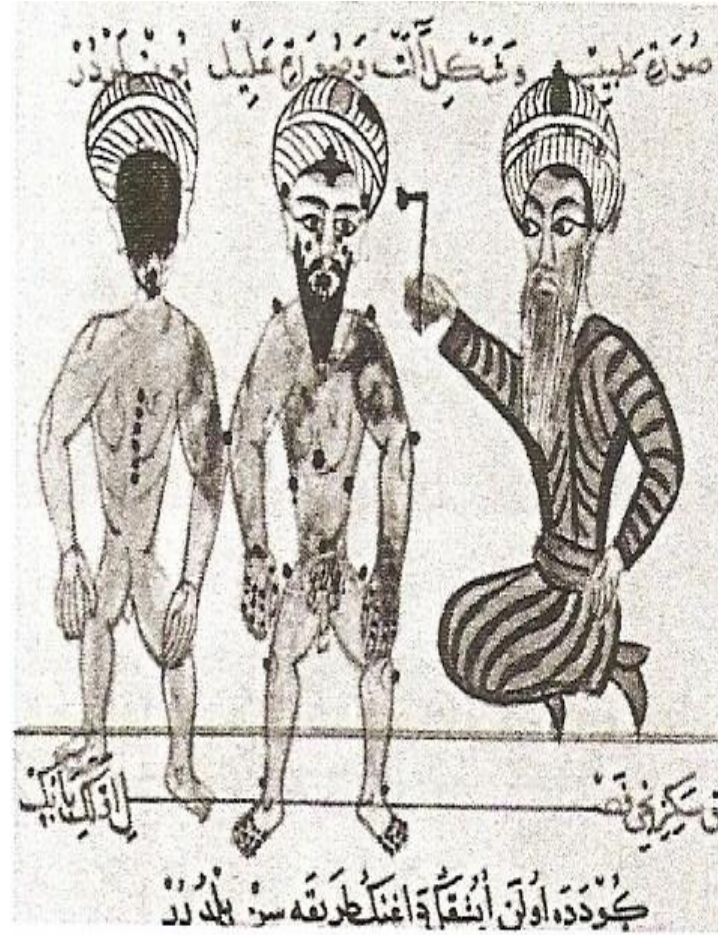
İbni Sina (970-1037)

Tedavi

Koterizasyon ÖZELLİKLE
LEPRA'da

Anestezi

Bitkisel tedavi

Ünlü Hekimler

Razi (865-925)

Sadece yatak başında eğitim vermemiş aynı zamanda bağımsız bir düşünür.

(İranlı) Gözlemlerini yazmaktan korkmamıştır. *Al-Hawi* adlı kitabıyla dönemin tıbbi ve cerrahi bilgilerini özetlemiştir.

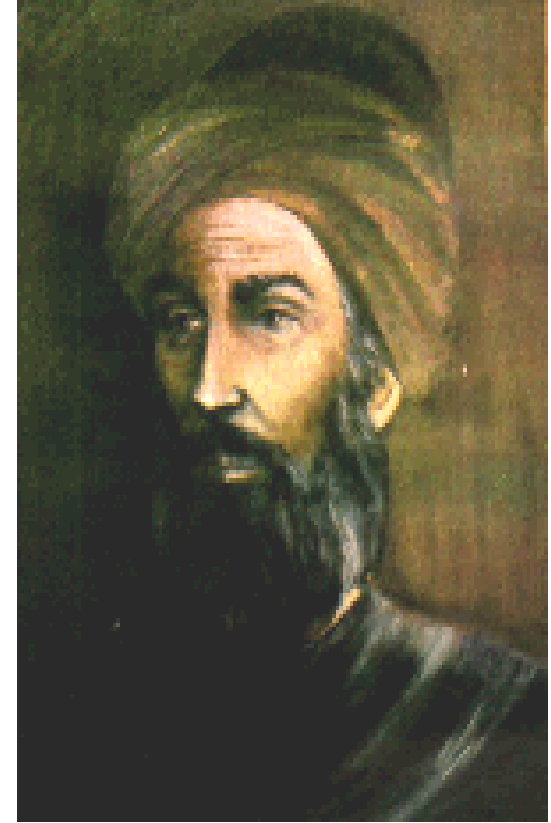

Ünlü Hekimler

Abul Kasım Zahravi (936-1013) Daha çok cerrahi üzerine yazdığı kitabı *al-Tasrif* adlı eseriyle Batı Hristiyan dünyası üzerinde etkili olmuştur.

Zehrâvî; genel olarak tıp, daha özel ve dar anlamda ise cerrahi alanında kendisinin selefleri konumunda bulunan ünlü hekimlerin (Galenos, Aulus Cornelius Celsus, Aeginalı Paulus, Ebû Bekir erRâzî vd.) uygulamış oldukları yöntem ve tekniklerle sınırlı kalmamıştır.

Aksine, o, yetenekli bir hekim olarak, tıp alanında kullanılan çok sayıda araç-gerecin var olduğu durumlarda bile, cerrahide kullanılmak üzere, yeni âletler geliştirmiştir. Bu hususu onun elli yıllık bir birikim ve tecrübenin ürünü olarak ortaya koyduğu tıp ansiklopedisi niteliğindeki Tasrîf adlı eserinde de görmek mümkündür.

Ünlü Hekimler

İbni Sina (970-1037 AD) (Arap)

Sadece İslam dünyasında değil, tıp tarihinde çok etkili olmuş yüzyıllar boyunca bilinen en önemli üç hekimden biridir. Diğer ikisi: Hipokrat ve Galen. “Kanun” adlı kitabı diğer dillere çevrilmiş olup birçok öğrenci ve hekimin tıp bilgisinin temelini oluşturmuştur. Hatta batıdaki tıp okullarında 17. yüzyılın ortalarına kadar eğitim kitabı olarak kullanılmıştır.

Ünlü Hekimler

Farabi (870-950): Hekim ve Filozof. Asıl adı, Muhammed bin Muhammed bin Tahran bin Uzlug'dur. 870 tarihinde Farab [Otrar] kentinde doğdu. Farabi [Farablı] diye anılır. Medrese öğrenimi gördükten sonra, Harran'da felsefe araştırmaları yaptı.

Halep'te Hemedani hükümdarı Seyfüddeve'nin konuğu oldu. Arap ülkelerinde yaşamıştır. 950 tarihinde Şam'da vefat etti.

Aristo'nun etkisinde kaldı. Farabi, ilimleri sınıflandırdı.

Onun bu metodu, Avrupalı bilginler tarafından kabul edildi. Hava titreşimlerinden ibaret olan ses olayının ilk mantıklı izahını Farabi yaptı.

O, titreşimlerin dalga uzunluğuna göre azalıp çoğaldığını deneyler yaparak tespit etti. Bu keşfiyle musiki aletlerinin yapımında gerekli olan kaideleri buldu.

Aynı zamanda tıp alanında çalışmalar yapan Farabi, bu konuda çeşitli ilaçlarla ilgili bir eser yazdı.

Ünlü Hekimler

Biruni (973-1051)

Matematikçi, hekim. “*Kitap al saydala*” bir farmakoloji kitabı, Asurca’dan diğer dillere çevrilmiştir.

Yunan filozoflarından Aristo, Arşimet ve Demokritus'un çalışmalarından etkilenen El-**Biruni**, bilimsel çalışmalarına 17 yaşında başladı.

Güneşin yüksekliği ve şehrin boylamını hesapladı.

Güneşin hareketlerinden, mevsimlerin **ne** zaman başladığını belirledi.

Dünyanın çapını, bugünkü değere çok yakın olarak buldu.

Ünlü Hekimler

İbni Rüşd

(1126-1198) (kordoba)
Hekim ve filozof

İbn Rüşd (*Ebū'l-Velīd Muḥammed ibn Aḥmed ibn Muḥammed ibn Rüşd*)

Averroes, d. 14 Nisan 1126 - ö. 10 Aralık 1198).

Endülüslü-

Arap felsefeci, hekim, fıkıhçı, matematikçi v e tipçi. Kurtuba 'da doğdu ve Marakeş, Fas 'ta öldü.

Tercüme ve yorumlamalarıyla Aristo 'yu Avrupa'ya yeniden tanıtmıştır. İslam felsefesinde Aristocu akım olan meşşailiğin temsilcilerindendir.

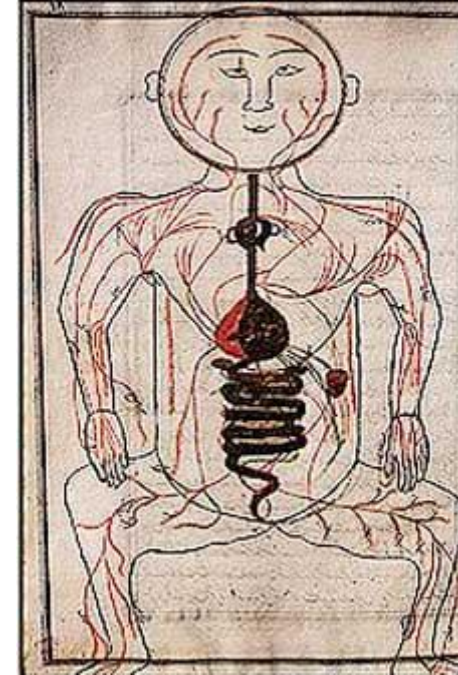

Ünlü Hekimler

İbn al-Nefis

(1210-1288): Pulmoner dolaşımı tanımlamış ve Galen'e ait anatomi bilgilerini sorgulamıştır.

21 Zilkade 687 (17 Aralık 1288) tarihinde Kahire'de vefat etti. İbnü'n-Nefîs küçük kan dolaşımının kâşifi, ortopedinin de kurucusudur.

İslam Düşünce Atlası

<https://www.islamdusunceatlası.org>